folk/ed. Derg, 2020; 26(3):559-575
DOI: 10.22559/folklor.1087

Hasan Hüseyin Korkmazgil'in *Made in Turkey* Adlı Mizahi Öykülerinde Siyasi Eleştiriler

Political Criticisms in Hasan Hüseyin Korkmazgil's Humor Work Titled *Made in Turkey*

Ayşe Ertuş*

Öz

Mizah, gülmeye dayalı bir anlatım tarzıdır. Mizah, kimi zaman düşündürmek, eleştirmek hatta tedirgin etmek gibi görevler de üstlenir. Halkı bilinçlendirmek ve egemen sınıfla alay ederek onu çürütmek amacı güden mizah "görevci ve yararcı gülmece" olarak adlandırılır. Bu gülmecenin temelinde eleştiri vardır. Eleştiriler gülmecenin boyutuyla çoğunlukla sisteme ve siyasi iktidarlara yöneliktir.

Türk edebiyatında çoğunlukla şairliğiyle adından söz ettiren Hasan Hüseyin Korkmazgil (1927-1984), mizah öyküleri de kaleme almıştır. İlk şiirlerinde Serhan takma adını kullanan sanatçı, lise dönemlerinde politik ve felsefi kitaplara da merak salar. Bu dönem *Marko Paşa* gazetesini de okumaya başlayan sanatçı, ilk gülmece denemelerini de lise döneminde kaleme alıp okulun duvar gazetesinde yayımlar.

Eserlerinde, politik duruşunu gizlemeyen sanatçı, mizah öykülerinin yer aldığı eseri *Made in Turkey (1970)'*de siyasal eleştirileriyle öne çıkar. *Made in Turkey'*de yer verdiği siyasi eleştirilerinde halkı bilinçlendirmek amacı güder. Korkmazgil'in eserinde öne çıkan siyasi eleştirileri siyasetçilerin ahlaksızlığına, bürokrasinin yan-

Geliş tarihi (Received): 14.10.2019 - Kabul tarihi (Accepted): 19.07.2020

* Dr. Öğr. Üyesi, Hakkâri Üniversitesi/Eğitim Fakültesi/Türkçe Eğitimi Bölümü. ayseertus@hotmail.com. ORCID ID 0000-0002-5748-5964

lış işleyişine, demokrasinin yanlış algılanışına, basının çürümüşlüğüne yöneliktir. Çalışmadaki başlıklar da bu doğrultuda şekillenmiştir.

Anahtar sözcükler: *mizah, mizah öyküleri, eleştiri, siyasi eleştiri, Korkmazgil*

Abstract

Humor is a way of narration based on smiling. Humor is sometimes used to have others think, to criticize them and even to make them bothered. Humor, which aims to make the public conscious and to tease and refute the dominant class, is called "functional and beneficial laugh". There is criticism at the base of this laughter. The criticism is mostly directed to the system and political power with the dimention of the laughter.

Hüseyin Korkmazgil (1927-1984), who is mostly popular for his poetry in Turkish literature, also had written humor stories. In his early poems, he used the pseudonym Serhan and became interested in political and philosophical books during his high school years. During this time, he started to read marko pasha magazine, and he wrote his first laughter essays during his high school period and published them in the school's wall newspaper.

His work is a reflection of his political stance and his work "Made in Turkey" (1970) which features humor, becomes prominent with its political criticism.

He aims to raise public awareness with his political criticisms in "Made in Turkey". Korkmazgil's political criticisms in his work are directed at the immorality of politicians, the misconduct of the bureaucracy, the misperception of democracy, and the corruptions in the press.

The titles in our study are shaped in this direction.

Keywords: *humor, humorous stories, criticism, political criticism, Korkmazgil*

Extend summary

Humor is a genre based on laughter. There is no humor where there is no laughing. Laughing can be in different sizes in humor products. While humor products bursts readers into laugh, some of them may leave a little smile on reader's face. Humor is not just about making somebody laugh. Humor also has functions such as making somebody laugh, making somebody nervous, criticizing. Humor is a reflection of the cultural life of a society. The social and political events of the period have always been reflected in humor products.

Humor is at the root of incompatibility with the system. This incompatibility brings along the rebellion. In the product of humor, this rebellion is revealed by the act of laughing. During the Republican period, humor paid off its defiance of authority with the Newspaper called, *Markopasa*. The newspaper, which stood out for its political criticism, was closed. Although many humorous newspapers and magazines were released afterwards, *Markopaşa*'s success was not captured by these publications.

After the closure of *Markopasa*, a humorous magazine called, *Zübük*, was published by Aziz Nesin, one of the important figures of the former newspaper and its owner. Hasan Hüseyin Korkmazgil was one of the names who published his humorous stories in this magazine.

Hasan Hüseyin Korkmazgil, who stood out mostly for his poetry, was a socially realistic artist. He used the name, Hasan Hüseyin, in his poems and used the name, Hüseyin Korkmazgil or only Korkmazgil in his humor stories. Having there storybooks, Korkmazgil's these storybooks are humorous. Korkmazgil's first humorous story, published in 1970, was called, *Made in Turkey*. There were 21 stories in *Made in Turkey*. Korkmazgil, who focused on criticism of the issues he addressed in his stories, narrated mainly political criticism in *Made in Turkey*.

Korkmazgil's political criticism in *Made in Turkey* was towards the injustice in society, politicians, political parties, landlord system and its collaborators in society, decay of the press, people getting used to exploitation, and people's alienation of each other and themselves. In these criticisms, which were discussed thematically and drawn from intense to sparse in terms of processing in the story, Korkmazgil moved on the basis of Marxist philosophy.

Korkmazgil, in his stories, included many criticism of social injustice. First of all, the author drew attention to income injustice in society, where he criticized the negativity created by the capitalist system. In the stories, Korkmazgil revealed the gap between the people who had to scrape a living despite working too hard and the tycoons who suddenly became rich by illegal means. Underlining that the people were oppressed by the owners of capital, the social in justice , which was created by capitalism, was criticized. The public's gaze and respect to the tycoons, who were illegally rich in stories, were also one of the criticized points.

In his criticism of politicians, Korkmazgil drew politicians a profile that was completely out of merit. In the stories, politicians were those, who were involved in illegal affairs, had all their purpose to take power, who were away from the people, and who only pursued their own gains. Here, drawing a model of politician in accordance with Socrates's politician description, Korkmazgil leaned on the Marxist worldview in his criticisms. In his critics of politicians, another criticized point was that tycoons who became rich by illegal means wanted to get into politics immediately and there was no possibility for them not to be elected. In these stories, the people who voted for these politicians got their share of the criticism.

In line with his criticism of politicians, Korkmazgil also directed his criticism to political parties, he portrayed political parties far from the people and completely disconnected from the ideological identities they embraced. In the stories, political parties were criticized by emphasizing that ideologies that political parties are involved in were hollow, and these ideological views and their symbols used to deceive the public did not mean anything else. In his criticism sparked by political parties, Korkmazgil also referred to political parties with reality.

One of the points he criticized in his poems as well as his humorous stories was the landlord system. Reactive to any authority that put pressure on the public, the author also reacted in Made in Turkey by criticizing the landlord system and its collaborators who supported it. The main point criticized here was the bureaucracy that allowed the continuation of the landlord system and allowed it to take its root.

One of the points criticized by Korkmazgil, who had a history in the press world by publishing *Form* and *Akis* magazines, was the decay of the press. Criticizing the press for exploiting ideologies to gain profits, the author also criticized newspaper concession owners at the point of deceiving the public. In this criticism, the author revealed the general state of the press through a single name.

The criticism of Korkmazgil's stories was not directed by an authority. From the arrows of criticism of the author, the public got their share. He criticized the public for not being able to suppress authority and not being able to do it without pressure. At this point, Korkmazgil, who drew harsh criticism to the public, managed to create a painful smile in the reader in this criticism.

Another point Korkmazgil criticized in *Made in Turkey* was that people in society alienated themselves and each other. The alienation, which was discussed in association with the concept of alienation put forward by Marxism, was reciprocated in the story as the alienation of society to its own culture-therefore itself. Alienation was expressed as exclusion of villagers, as representative of their culture, by rural people who have preferred the West between their culture and Western culture, and it was expressed as villagers' realization of the gap between them and the urban people who admired Western life.

Korkmazgil, in his political criticism in *Made in Turkey*, aimed to make reader think rather than laugh. In some of his stories, the author had a very uneasy attitude, often using a harsh style in his criticisms.

Giriş

Mizah, gülmeye dayalı bir anlatım tarzını ifade eder. Mizahı Ahmet Rasim, "hadiselerin kabak duruşu", Hüseyin Rahmi ise "hadiselerin, şahısların kılıflarını çıkarma sanatı" (Yücebaş, 2004: 11) şeklinde tarif eder. Fatma Kaba ise, mizahın genel anlamıyla uyumsuzluklar ve "içinde karşıtlıklar barındıran bir durumun komik biçimde dile getirilmesi şeklinde tanımlandığını" (Kaba, 2016: 159) söyler.

Gülmenin olmadığı yerde mizah olmaz; ancak mizah ürünlerinde gülmenin oranı değişebilir. Kimi mizah ürünü okuru kahkahalara boğarken, kimi hafifçe gülümsetebilir. Bu nedenle mizaha "gülmece" adı da verilir. Aziz Nesin, mizah için; *"*Gülmece, seslendiği insanı, hangi oranda olursa olsun, sağlıklı olarak güldürebilen her şeydir*"* (Nesin, 2001: 20) derken; Ferit Öngören, "Gülme, mizahın yalnızca alkışı yerinde. Her gülme mizahı ilgilendirmediği gibi, her mizah ürünü de güldürmüyor" (Öngören, 1983: 12) der. Mizahın tanımlamasında çeşitlilik olduğunu, çünkü yergi ve gülmeceye dar bir çerçevede bakılamayacağını ifade eden Ömer Özcan; "Kalıplaşmış bir yergi ve gülmece türü de zaten olamazdı. Yerginin ve gülmecenin içinde 'gülme' vardır, 'nükte' vardır, 'iğneleme' vardır, 'komiklik' vardır, 'şaka' vardır, 'alay' vardır, 'hoşgörü' vardır, 'bilgelik' vardır, ve de 'eleştiri' vardır o da 'yergi'dir" (Özcan, 2002: 18) der.

"Mizah, kültür hayatının bir parçası olarak bizi ilgilendiriyor. (…) Türkiye'deki mizah ürünleri, elli yıllık Cumhuriyet kültür birikimi içinde anlam kazanıyor." (Öngören, 1983: 5) diyen Öngören, mizah çeşitlerini bir adlandırma olarak; lâtife, şaka, nükte, iğne, taş, hiciv, alay halt gibi biçimleri (Öngören, 1983: 39) olduğunu ifade eder.

Mizahın tek işlevi, elbette güldürmek değildir. Güldürürken düşündürme, eleştirme, eleştirirken**;** tedirgin etme hatta acı verme işlevleri de yüklenebilir. Mehmet Güler;

> "Eleştiri genel olarak edebiyatın kendisinde vardır. Sistemi onaylayan, ona arka çıkan bir edebiyat, edebiyat sayılmaz. Edebiyatçının da edebiyatın da düşleri, ütopyaları olmalı. Toplumsal duruşu olmayan, okuru daha güzel bir dünyaya çağırmayan, yaşamın çelişkilerini, değişirliğini göstermeyen, ezileni arkalamayan bir edebiyat, edebiyat sayılabilir mi? Bu edebiyat özellikle mizah olursa" (Güler, 2007: 832).

diyerek mizahın temelinde sistemle uyumsuzluğuna işaret eder. Yerine gelmiş her eleştirinin "tahlil, tahrip ve inşa" içerdiğini ifade eden Hayriye Ünal da "Eleştiri özellikle tahribe dair kısmı nedeniyle sevilmez. Tahrip, inşayı baltalıyor sanılır. Oysa bilâkis inşa, tahrip sayesindedir" (Eşitgin, 2015: 53) diyerek eleştirinin "yapıcı" yönüne vurgu yapar.

Bu yönüyle mizahın yarar sağlama yönüne de dikkati çeken Aziz Nesin, yararı olan, eleştiri boyutuyla " olumlu yönde yıkıcılık görevi yüklenmiş olan gülmecelere (hikâye, roman, güldürü, karikatür gibi her tür ve biçimde gülmecelere) yararcı ve görevci gülmece" (Nesin 2001: 38) adını verir. Nesin'in bu tanımlaması doğrultusunda Hasan Hüseyin Korkmazgil'in yararcı ve görevci gülmece yazarlarından biri olduğu söylenebilir.

Korkmazgil, şairliğinin yanında gazeteci ve mizah öykü yazarlığıyla da adından söz ettirir. Şairliği ile gazeteci kimliğini ve mizahî öykü yazarlığını birbirinden ayrı tutan Korkmazgil, bu nedenle fıkra ve öykü yazılarında Hüseyin Korkmazgil ya da sadece Korkmazgil; şiirlerinde ise Hasan Hüseyin adını kullanır. Ömer Özcan'ın aktarımıyla Hasan Hüseyin, yergi ile mizahın köklerinin bir olduğunu ifade ederek şöyle der: "Mizah da yergi de güçsüzün güçlüden öç alışıdır. Okulsuzlar, yani ekonomik ve siyasal gücü elinde tutmayan yığınlar, ekonomik ve siyasal gücü elinde tutanlara karşı mizah ve hiciv (yergi) silahını geliştirmişlerdir" (akt: Özcan, 2002: 15).

Korkmazgil'in üç mizah öykü kitabı vardır. Öykü kitapları, *"Öhhöö!*, daha çok sosyal içerikli olayları; *Made in Turkey,* siyasal olayları; *Bıyıklar Konuşuyor* da insanlar ve çevreler arasındaki kültür, görgü ayrımını içerir" (Aydın, 2014: 143).

21 öykü bulunan ve 1970'te yayımlanan *Made in Turkey'*de yoğun olarak siyasi eleştiriler yer alır. Eserde öne çıkan ve mizahi bakış açısıyla ele alınan, bu eleştirileri öykülerde işleniş yoğunluğundan aza doğru, şu başlıklar altında sıralamak mümkündür:

1. Siyasi eleştiriler

Öykülerini çoğunlukla Marksist bir yaklaşımla ele alan Korkmazgil, ülkedeki düzenin değişmesini hayal etmektedir. Marksizm, "insan toplumlarına ve onların dönüşüm pratiğine ilişkin bilimsel bir kuramdır; çok daha somut bir biçimde söylersek, Marksizm anlatısı insanların kendilerini sömürü ve baskıdan kurtarma mücadelesine dair bir hikâyesidir*"*(Eagleton, 2012: 8). Korkmazgil, Marksizm'in bu anlayışına uygun olarak öykülerinde dile getirdiği eleştirilerinde, halkın kendisini sömürü ve baskıdan kurtarma bilincine ulaştırmayı ve halka karşı olan sistemleri, gülünç duruma düşürerek onları yıkmayı amaçlar. Bu amaçla öykülerdeki eleştiriler çoğunlukla siyasetçilere, iktidar sahiplerine, ağalık sistemine, kısaca kendi çıkarları için çalışan kişi veya sistemlere yöneliktir.

1.1. Toplumsal adaletsizliğin eleştirisi

Marksizm, ekonomik yapıya dayanan bir tarih felsefedir. Marksizm'e göre insanın doğa ile alışverişini emek faaliyeti sağlar. İnsan bu emek faaliyetiyle kendi "zihinsel, fiziksel ve doğa güçlerini" harekete geçirir. Bu güce Marks "emeğin üretici güçleri" adını verir (Zamir, 2009: 26). Tarihsel süreç içerisinde emeğin üretici güçleri, emek gücünü satarak toplumda farklı konumlanır. Özel mülkiyetin tarih sahnesinde karşımıza çıktığı süreçte "emeğin üretici güçleri" sömürülmekle karşı karşıya kalır. Bu da işçi/ proletarya ile kapitalist güç diye bir sınıfsal ayrımı yaratır. Bu ayrımda kapitalist güç ile proletarya arasındaki ilişkiyi Karl Marks *Komünist Manifeto'*da şöyle anlatır:

Burjuvazi, yeni sermaye geliştikçe, ancak iş buldukları sürece yaşayabilen ve ancak emekleri sermayeyi artırdığı sürece iş bulabilen modern emekçiler sınıfı olan proletarya da gelişir. Kendilerini parça parça satmak zorunda olan bu işçiler bütün öteki ticari mallar gibi metadırlar…(Marx, Engels, 2013: 49).

Böylelikle üreten güç, daha fazla emekle gittikçe yoksullaşırken; emeği sömüren gücü ise zenginleştirir. Bu da toplumsal adaletsizliği daha da derinleştirir. Korkmazgil, Marksizm'in işaret ettiği bu toplumsal adaletsizliğe de eserinde yer vererek bu duruma olan eleştirisini ortaya koyar.

"Ankara'nın Damına Bak!"ta ülkedeki gelir dağılımdaki dengesizliğin ortaya çıkardığı sınıfsal ayrımın yarattığı toplumsal adaletsizliğe vurgu yapılır. Öyküde, iki arkadaşın Babil Kulesi adı verdikleri bir mekâna gitmek isteğiyle başlar. Daha mekâna gitmeden gördükleri mini etekli, yüksek topuklu kadınlar dikkatlerini çeker. Bu kadınların bütün derdi bacak gösterisi yapmaktır ve ülkedeki siyasi ve sosyal çalkantılarla Ankara'daki bu insanlar hiç ilgilenmemektedir. Bu durum öyküde, Marksist bir bakışla ortaya konulur. Marksizm'de "insanın yarattığı ve insanı yaratan" ekonomik koşullar ve ilişkilerin kapitalizmle birlikte insanı bir nesne haline getirdiği ve insanın kendisine yabancılaştığı fikri vardır. Ankara'daki mini etekli kadınların ülkedeki olaylara kayıtsızlığı, bu yabancılaşamaya bir örnek teşkil eder. İki arkadaş gördükleri bu kadınlara asla kavalye olamayacaklarını söylerler. Çünkü bunlar toplumdan uzak kurdukları dünyada, farklı beklenti ve istekler içindedir. İki arkadaş, bu kadınlarla aralarındaki uçurumu anlatırken kapitalist sistemin yarattığı sermaye sahiplerinin ahlaksızlıklarına da vurgu yapar (Korkmazgil, 1970: 184).

Gördükleri kadınların baştan çıkarıcı tavırlarına anlam veremeyen iki arkadaş, kadınların bu tavırlarında sığındıkları şeyin kadın hakları ve kadın-erkek eşitliği olduğunu söylerler. Korkmazgil, burada Marksizm'in karşı olduğu kadın hakları savunuculuğuna gönderme yapar. Engels, kadın hakları savunuculuğunu "salt bir burjuva oyunu" olarak görür (Marx, Engels Lenin, 2008:1 31).

İki arkadaş, Ankara'nın ayaklar altında göründüğü yüksek bir tepesinde bulunan Babil Kulesi denilen mekâna gelir. Arkadaşlardan biri olan Necip, birazdan piste kızların çıkıp oynayacaklarını söyler ve eskiden gizli köşelerde sini içinde kadın oynatıldığından (1970: 187) bahseder. Necip'in söyledikleri, kadınların zevk ehli erkekleri eğlendirmek için kullanıldığına, geçmişte gizli yapılan şeyin şimdi açıktan yapıldığına ve ülkede hiçbir şeyin değişmediğine vurgu yapar.

Babil Kulesi adını verdikleri mekânın manzarasına hayranlıkla bakan iki arkadaştan biri mekândaki diğer insanların hayatlarına imrenerek bakar ve şöyle der: "Kahrolsun sosyalistler, kahrolsun gohomcular, kahrolsun reformcular, kahrolsun talebeler! Yaşasın Babil Kulesi! Yaşasın Altıncı Filo, Yaşasın İkili Anlaşmalar!.." (1970: 190).

Bu ifadeler aslında kinayeli bir anlatımı ortaya koymaktadır. Kapitalistlerin, Amerikan dalkavukluğunun eleştirisini içeren bu ifadelerde ülkedeki sosyal adaletsizliğin sebebinin Amerikan emperyalizmi ve ikili anlaşmalar olduğuna dikkat çekilmek istenir. Mekânda hayatlarından gayet memnun eğlenen insanların Amerikalılarla anlaşmaları sonucunda topluma tepeden bakabildiklerine vurgu yapılarak sosyalist toplumda bunun olmadığına işaret edilmektedir. Sosyalizm ve talebelere kahrolsun denilmesinin sebebi de budur. Amerikan eleştirisi de altıncı filo ile ortaya konulur. Mekândan ayrılıp insanların arasına karışan bu arkadaşlar şimdi ayaklar altında olduklarını söyleyerek (1970: 191) Marksist bakış açısıyla, halkın kapitalistlerin ayakları altında ezilerek sömürüldüğüne vurgu yapar.

Türkiye'de illegal yollarla zengin olan insanların toplumda yarattığı adaletsizliğe de eserinde yer veren Korkmazgil, bu durumu bireysellikten uzak tamamen ülkede işleyen yanlış sisteme bağlar.

Bu durumun ele alındığı öykülerden biri "Eee… Daha Daha?" dır. Gördüğü güzel bir kadını takibe başlayan Ali, bir anda koluna giren adamı polis sanarak ona altı aydır yazı yazmadığını ve kitabının beraat ettiğini söyler (1970: 154). Korkmazgil, bu ifadelerle siyasi iktidarın sanata ve sanatçıya olan karşıtlığını eleştirir. Kitaplarından dolayı -1967'de Kızılırmak- tutuklanıp cezaevine giren sanatçı uzun süre işsiz kalarak inşaat işçiliği de yapar. Korkmazgil'in, öyküdeki Ali'yi daha önce kitabından dolayı mahkemelik olmuş bir yazar ve şimdilerde inşaatta çalışan bir işçi olarak çizmesinde kendisinden ve hayatından esinlendiği söylenebilir.

Polis sandığı adamın eski bir arkadaşı olduğunu görünce rahatlayan Ali, bu kişiden eski arkadaşı Apti'nin şehre geldiğini duyar. Ali'nin bir zamanlar yakın arkadaşı olan Apti, şimdi zengin bir iş adamı olmuştur. Aradan altı yıl geçmiş ve bu sürede Apti'nin hayatında müthiş değişiklikler olmuştur. Ali, bu altı yılda bu değişikliğe şaşırmaz; çünkü ona göre altı yılda dünyada ve Türkiye'de çok daha ciddi değişiklikler olabilir. Bu değişikliklerin neler olduğunu sıralayan Ali'nin bu sözleri, eleştireldir: " Örneğin Suriye'de 66 adet darbe-i hükümet, bizde ise 666 gazeteci kodeslik olur. Afrika'da 66 devlet kurulur, bizde 66 parti. …" (1970: 156).

Ali, Apti'nin bu kadar zengin olmasının altında giriştiği ahlaksız ve illegal işler olduğunu düşünür. Apti'nin hayatındaki değişiklikler, onun yıllar önce sıkı sıkıya bağlı olduğu sol görüşüyle de çelişmektedir. Öyküde eleştirilen noktalardan biri de budur. Apti ile Türkiye'de yaşanan ahlaksızlık ve yasadışı işlerle dünün fukarasının bugünün zengini olmasının yanında, yıllarca sıkı sıkıya bağlı olunan ideolojik dünya görüşünün anlamsızlaşarak ayaklar altına alınması da eleştirilir. Ali, Apti için bunları düşünürken, onunla bir berber dükkanında karşılaşır. Yıllar önce aynı ideolojik dünya görüşü için mücadele eden iki dost şimdi konuşacak tek kelime bulamaz. Bütün diyalogları "nasılsın/ eeee.. daha daha"dan ileriye gitmez. Ali'nin iç diyaloğu şeklinde ilerleyen öykü, Apti'nin dükkandan ayrılmasıyla son bulur.

Ali'nin iç diyalog şeklinde Apti'ye söyledikleri toplumdaki gelir adaletsizliğini, Türkiye'deki yolsuzluğu, ahlaksızlığı ve ekonomik sömürüyü hedef almaktadır (1970: 161). Apti ile genel bir Türkiye durumunu ortaya koyan Korkmazgil, zenginin bir anda daha zenginleşerek fakirin daha da fakirleşmesi durumuna yine Marksist açıdan yaklaşır.

"Zıpçıktı Osman Bey" adlı öyküde, ülkede yolsuzluk ve illegal işlerle zengin olmanın eleştirisi yer alır.

Osman, kasabada kendisine efendi diye hitap edilmesinden büyük rahatsızlık duyar. Gittiği kahvede gelenlere çoğunlukla bey diye hitap edilirken; kendisine efendi diye hitap edilir. Bu duruma kızan Osman, kendisine bey dedirtmenin yollarını arar. Bunun için önce bir banka soyar. Ardından bir sendikanın kasasını soyan Osman, en son bir dilencinin parasına el koyar. Böylece paralı bir adam olan Osman sonrasında bir parti kodamanının kızıyla evlenir. Bundan sonra toplumda saygı gören biri olur.

Osman, yakın zamanda seçim olsa bir kalemde mebus olacağını düşünür. Osman'ın bu düşüncesi, siyasilere ağır eleştiriler içerir. Toplumda türlü ahlaksızlıklarla zengin olup itibar gören bir adamın siyasete atılmayı düşünmesi ve seçilmeme olasılığını düşünmeyişi, siyasetçilere ve onlara oy veren halka yönelik eleştiridir.

Osman, bir gazete kurar. Gazete; ilanlarla, cinsiyatif resimlerle, solcu ve komünistlere hakaretler içeren yazılarla doludur. Bu nedenle ülkedeki "namuslu vurguncu ve şerefli soyguncular" tarafından büyük rağbet görür. Öykü, gazete imtiyaz sahiplerinin yanında vurgunculara, soygunculara ve toplumdaki gazete beklentisine yönelik eleştirileri içerir.

Osman'a bütün bu zenginlik ve imtiyazlardan sonra bey diye hitap edilir. Osman, kasabasındakilerin de kendisine bey dediklerini duymak için kasabaya gitmeye karar verir. Gittiği kasabada birçok kişi ona bey der; ancak daha önce çok yakın olduğu insanlar onun oturduğu semte bile uğramaz. Bir sabah uyandığında arabasının üstüne yağlı boyayla ZIPÇIKTI OSMAN BEY yazıldığını görür. Gittiği kulüpteki garsonun da "eşşek bizim eşşek amma, çulunu değişmiş" (1970: 85) dediğini duymasıyla kasabadan ayrılarak her şeyini kaybedip tekrar Osman Efendi olmaya karar verir.

"Cüzzamlılara Mahsustur" adlı öyküde de kodamanların toplumda gördüğü değer ve itibar ele alınır. Tıkış tıkış trene binen insanlar bir kompartımandan ötekine geçemezler. Çünkü yanlarındaki kompartımanın kapısında "Cüzzamlılara Mahsustur" yazmaktadır. Büyük bir tedirginlik yaşayan yolcular, tren koridorlarına sıkışarak ve yan kompartımanda cüzzamlılar olduğunu düşünüp korkarak uzun süre yolculuk ederler. Tren bir istasyonda durup yolcu alır. Alınan yolcular Cüzzamlılara Mahsustur yazılı kompartımana yerleşir ve sonrası öyküde şu ifadelerle dikkatlere sunulur: "Az sonra memurlar ve müstahdemler ve başkaları ve daha başkaları saygılı saygılı çekildiler, trenden birkaç metre ötede saygılı saygılı dizildiler, ellerini önlerinde kavuşturdular, başlarını önlerine iğdiler, gülümsemeye, sırıtmağa çalıştılar" (1970: 70).

Kompartımana yerleşen kodamanlardan sonra Cüzzamlılara Mahsustur yazısı da kaldırılır. Öykü, kodamanların toplumun her kesim insanından itibar görmesine olan eleştirinin yanında toplumdaki gelir dengesizliğinin yarattığı adaletsizliğe olan ağır eleştiriler de içerir. Öyküde, kapitalist düzenin toplumda yarattığı sınıfsal farkın tablosu okura sunulmak istenir.

"Öyledir O Hergeleler" adlı öyküde şoförlerin küfürlü ve argo konuşmalarının eleştirisi vardır. Dolmuş şoförü insanlarla özellikle kadınlarla bozuk ağızla konuşmaktadır. Dolmuştaki müşterilerden biri olan anlatıcı, şoförün bütün konuşmalarını ve hareketlerini gözlemlemektedir.

Şoför anlatıcıya satın aldığı dolmuştan bahseder ve 120 liraya satın aldığı aracına bin liraya ayda beş yüz lira faiz ödediğini söyler. Kendisinden bu kadar faiz alan adamın ise beş apartmanı olan bir milyoner olduğunu ifade eder. Korkmazgil, şoförün ağzından aktardığı bu sözlerle zenginlerin parasına para katmak için öteki insanları sömürdüğüne vurgu yapar. Kapitalist sistemin eleştirisinin okunduğu bu ifadelerde Marks'ın kapitalist rekabet görüşlerine gönderme yapılır. Şoför, dolmuşunu satın aldığı insafsız milyonerden sonra sözü öğrenci olaylarına getirerek Amerikalılar olmasa insanların birbirini yiyeceklerini söyler (1970: 117). Anlatıcı, şoföre "Amerikalı burda olduğu için sen, bin liraya ayda 500 faiz ödüyorsun aslanım" diyecek olsa da şoför; "Onlar gomonistlerin lâfı be abi… Ben Amerikalıya vermiyorum ki parayı, bizim deyyusa veriyorum" (1970: 117) diyerek hem yabancı hayranlığını hem de komünistlere olan karşıtlığını ortaya koyar. Kendisi de sosyalist bir dünya görüşünü benimsemiş olan Korkmazgil, öyküde bu ifadelerle Amerikan emperyalizmine olan karşıtlığının yanında halkın Amerikalıların emperyalist politikalarından bihaber olduğuna ve halkın emperyalizm karşısındaki masumane tavrına olan eleştirisini de ortaya koyar.

1.2. Siyasetçilerin eleştirisi

Mizah, toplum üzerinde baskı ve yasaklayıcı rol üstlenen hiyerarşik yapıyı yıkma, yok etme isteğinin dışa vurumu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Hiyerarşik yapıdaki konumu ve işlevi itibariyle siyasetçiler mizahın ilk malzemesi olarak mizahi ürünlerdeki yerlerini alır.

Yahya Kanbolat, *Politikacının Kökeni* adlı eserinin özsözünde Sokrat'ın politikacıların taşıdığı özelliklere dair söylediklerine yer verir. Sokrat'a göre; *"*politikacı yalancıdır, müfteridir, gururludur, bilgisizdir, iki yüzlüdür, inançsızdır, kıskançtır, erdemsizdir, çıkarcıdır, zalimdir, para ve üne düşkündür*"* (akt: Hasan Hüseyin, 1981: 7).

Korkmazgil, eserinde çoğunlukla Sokrat'ın ortaya koyduğu politikacı profiline uygun kişileri eleştirilerinin odağına alır. Yazar özellikle, toplumda her türlü kirli işi yaparak zengin olan ve bu zenginliğiyle toplumda itibar gören kodamanların siyasete atılarak mebus ya da parti başkanı olmalarını eleştirir.

"Alelâde Harikulâde" adlı öyküde, toplumda her türlü ahlaksızlıkla sermayeyi elinde bulunduran insanların sonunda siyasete atılarak ülkede başkan olmaları ele alınır. Öykünün başından itibaren toplumda sıradan olan şeylerin harikulade görülmesi ya da öyle yansıtılması durumu ironik bir kullanımla vurgulanır. Öykü, toplumdaki nezaket anlayışının ironik bir çerçevede ele alınıp eleştirilmesiyle başlar (1970: 9).

Öykünün devamında karşılaşılan her durum için "harikulâde" ifadesini kullanan adama yer verilir. Adamın "harikulâde" ifadesini yerli yersiz kullanmasının sebebi, öğrencilik zamanlarında öğretmeninin bu ifadeyi öğretme çabasından gelmektedir. Harikulâde ve alelâde'yi öğrencilerine bir türlü kavratamayan öğretmenin öküz ve ağacı örnek vererek

öküzün ve ağacın alelâde; öküzün ağaca çıkmasının ise harikulâde olduğunu söylemesiyle kelimeyi kavratması, adamın bu ifadeyi her durum ve olay için kullanmasına yol açmıştır.

Öyküde öküzün ağaca çıkmasının harikulade bir olay olarak değerlendirilişi ülkedeki yolsuzluklar, illegal işler ve siyasilerin yaptıklarıyla ile özdeşleştirilmiştir. Toplumda illegal yollarla zengin olmuş kodamanların karakter zayıflığı ve ahlaksızlıkları da "harikulâde" ifadesiyle eleştirilmiştir (1970: 12).

Hiçbir emek sarf etmeden ve kaçakçılık yaparak para kazanan, bu parayı da çeşitli yerlerde kumara, kadına ve kaçakçılığa harcayan adam, toplumda sözü geçen ve her dediği doğru sayılan biri olarak kabul görür. Adamın, bütün bu ahlaksızlığına rağmen kafasına mebus olmayı koymuş olması, siyasetteki işleyişin de buna olur verir nitelikte olması, öyküde eleştirilmiştir.

Öyküde, harikulade bir olay olarak ifade edilen öküzün ağaca çıkması, ahlaksızlıkla ve insanları sömürmeyle ülkede iktidar ve kazanç elde etme kastedilir. Öküz ile ülkeyi yöneten siyasetçiler ve sermayeyi elinde bulunduran kapitalistler ifade edilmektedir.

Öykünün devamında başka bir kodaman adamdan bahsedilerek adamın, servetinin haddi hesabı olmadığı ve sonra parti başkanı olduğu söylenir.

Yazara göre, böyle insanlar sermayeyi ellerinde bulundurduğu ve ülkeyi yönettikleri için halk kötü durumdadır. Bu durumun değişmesi gerektiği, bunun için de bir şeyler yapılması öngörülür. Bu da öyküde öküzün ağaçtan inmesi gerektiği fikriyle ifade edilir. Öküzün ağaçtan otla ya da satırla indirilmesi gerektiği söylenir. Burada vurgulanmak istenen, düzenin ılımlı bir şekilde ya da zorbalıkla da olsa her koşulda değiştirilmesi gerektiğidir. Öyküde, öküzün ağaçtan indirilmesi için ot mu satır mı kullanılması sorusu, öküzün ağaçtan inmeye mecbur bırakılması ya da kaba kuvvet kullanılmak suretiyle gerçekleştirilecek bir devrim olarak düşünülebilir. Yazara göre toplumun düzelmesi için bu değişim mutlaka yaşanmalıdır. Bunun nasıl gerçekleştirileceği çok önemli değildir.

Siyasetçilere yönelik eleştirilerin yer aldığı diğer bir öykü "Made in Turkey"dir. Kitaba da adını veren öykü şu ifadelerle başlar: "Size çarşaf, direk, boru, ip, dağ verseler, bunlarla ne yapabilirsiniz? Fil yapabilir misiniz? Ben de yapamam. (…) Olsa olsa Gaffar yaparım. Sırtına da yazarım: MADE IN TURKEY" (1970: 87).

Öyküde bu ifadelerin hemen ardından körlerle filin hikayesine geçilir. Körlerin karşısına bir fil çıkarılıp "bilin bakalım bu nedir?" diye sorulur. Filin kulağını tutan çarşaf, hortumunu tutan boru, bacağını tutan direk, kuyruğunu tutan da bu iptir diye cevap verir. Siyasilerin önüne demokrasi sürülüp bu nedir diye sorulduğunda siyasetçiler, körlerle aynı cevapları vereceklerdir. Siyasetçilerin vereceği cevaplar, körlerden farklı olarak nutuk şeklinde olacaktır (1970: 88).

Öyküde, siyasilerin bu nutukları alaylı bir şekilde ortaya konulurken; bunun üzerinden de ağır eleştiriler yapılır. Korkmazgil'in öyküde, Marksizm'in özel mülkiyetin ortadan kalkarak, toprağın proletarya sınıfının ortak malı olması gerektiği fikrini içermesi yönüyle, demokrasi algısının siyasilerce değerlendirilişine yönelik eleştirisinde, Marksist bakış açısına dayandığı görülür.

Öykünün odağı Gaffar'ın hikâyesidir. Okulda her dersten başarılı olan Gaffar'ın, öğretmenlerinin yanlış yönlendirmesiyle başarısız, liseyi zor bitiren birine dönüşmesi anlatılır. Öğretmenlerin yanlış yönlendirmeleri bir süre sonra Gaffar'da kafa karışıklığına yol açar. Gaffar'ın bu durumu öyküde, tat olarak birbirine uyumsuz gıdaların karıştırılarak yapılan tatsız tuzsuz bir türlüye benzetilir (1970: 92).

Liseyi zor bitiren Gaffar, bir bakkal dükkânı işletmeye başlar. Bundan sonra Gaffar'ın tek istediği politikaya atılmaktır. Hangi partiden aday olacağına karar veremeyen Gaffar'ın bu kararsızlığına yakınları arasındaki fikir ayrılığı da tuz biber olur (1970: 92). Korkmazgil, burada yine siyasetçilere ve siyasete atılmak isteyenlere yönelik ağır eleştiride bulunur. Kafası karışık olan ve çevresindeki insanların fikirleriyle hareket eden, kendine ait bir fikri olamayan Gaffar'ın siyasete atılmak isteği, siyasetçilerin tek başına düşünemeyen ve karar veremeyen insanlar olduğunun vurgusunun yanında, ülkede oturmayan demokratik kültürün ifadesi olarak da karşımıza çıkar. Murat Belge'nin söylemiyle; "Demokratik ve insancıl bir kültür, 'Sen şusun, şu olmalısın' demekle değil, 'Ben bu olabilirim, böyle olmak istiyorum' demenin seçenekleri ve somut pratikleriyle özgürce var olduğu nesnel bir ortam üstünde kurulur" (Belge, 2011: 45). Bu yönüyle öyküde siyasetçilerin yanı sıra oturmayan demokratik kültür de eleştiri oklarından payına düşeni alır.

Öykünün sonunda anlatıcı, Gaffar'a, ona direk, çarşaf, ip, boru, dağ verilirse ne yapabileceğini sorar ve "Gaffar yaparım*"* cevabını alır. Böylece anlatıcı bu durumun sadece Türkiye'de olabileceğinin bir göstergesi olarak Gaffar'ın sırtına "MADE IN TURKEY" yazar ve Türkiye'nin ne yazık ki Gaffarlar ülkesi olduğunu vurgular.

Öykülerde Korkmazgil, siyasetçileri, kısa yollardan zengin olmak isteği duyan, kişisel kazançlar elde etmek amacı güden ve siyasi liyakatten uzak profilde çizer.

1.3. Siyasi partilerin eleştirisi

Marksizm'in üzerinde durduğu konulardan biri yabancılaşmadır. Marks, üretim faaliyetleri sonucu egemen sınıfın sömürüsüyle ortaya çıkan yabancılaşmayı, devlet eleştirisinde politik yabancılaşma olarak ele alır.

Korkmazgil'in siyasi partilere yönelik eleştirisi de Marks'ın ileri sürdüğü bu politik yabancılaşma görüşü doğrultusundadır. Bir dönem "TİP'in etkin bir üyesi ve sözcüsü durumunda" (Aydın, 2014: 21) olan Korkmazgil, 1964, 1965 ve 1969 seçimlerinde Çorum ve Ankara'dan milletvekili adayı olmuştur. Adaylıklarında seçilemeyen sanatçı, partileri; giyindikleri eğrelti ideolojik fikirleri, halktan uzak oluşları, menfaatleri doğrultusunda hareket etmeleri ve bütün çabalarının iktidarı ele geçirmek olması noktasında eleştirir.

"Hangi Partiden Koysam Acaba?" adlı öyküde siyasetçilerin yanında siyasi partilere yönelik eleştiriler de yer alır. Emekli bir albay olan Cavit Serveren siyasete atılmak isteğiyle, yıllarca siyasetin içinde olan Tahir Bey'den parti seçme konusunda fikir almaya gider. Tahir Bey, çeşitli partilerde milletvekili olarak görev yapmıştır. Yeniden milletvekili seçilmek için, yeni bir partinin açılmasını bekliyordur. Burada siyasetle ilgilenen insanların ve partilerin hiçbir ideolojik yönü olmadığının, sadece menfaat elde etmek için çalıştığının eleştirisi var-

dır. Cavit Bey'in hangi partiden adaylığını koyacağını bilmediğini sormasına Tahir Bey şöyle cevap verir: "Hemen Meclise girmek istiyorsan, Adalet Partisi'nden şaşma. Demokrat Parti kapatılmamış olsaydı, kolaydı. Mâlum, Menderes diyordu ki, odunu aday göstersem mebus olur. Demokrat Parti olmadığına göre, en şanslısı, senin için Adalet Partisi'dir" (1970: 135). Menderes'in partisi ve seçmeninin eleştirildiği bu ifadelerde Korkmazgil'in Menderes karşıtlığı da okunmaktadır.

Tahir Bey, Cavit Bey'e verdiği tavsiyelerde hemen hemen bütün siyasi partileri sayar. Tahir Bey, Türkiye'deki bütün partilerin iç yüzünü de ortaya döker. Böylece bu partilerin sadece kazanç elde etme gayesinde olduğu ortaya konulmak istenir. Partilere milletvekilli olmak için gidenlerin de başka gayeleri yoktur. Öyküde bu durum, Tahir Bey'in, Cavit Bey'e milletvekili seçildiği parti kapatılırsa yeni bir partiye geçebileceği ya da bağımsız milletvekili olarak kalabileceğinin söylenmesiyle ortaya konulur (1970: 138).

Siyasi eleştirilerin ağır bastığı öyküde siyasi partilerin sadece halkı uyuttuğu ve kendi menfaatlerini her şeyin üstünde tuttuğu dile getirilir. Öyküde eleştirilen noktalardan biri de Tahir Bey'in Güven Partisi için sermaye çevresi ve para babalarıyla dümen çevirdiklerini söylemesi üzerine, Cavit Bey'in emeklilerin geçimlerini zor sağladığına işaret eden sözleridir (1970: 136). Cavit Bey'e aday olacağı bir parti bulamayan Tahir Bey, çareyi sonunda partilerin adını yazdıkları kâğıtlardan kura çekmekte bulmasıyla öykü sona erer.

Konunun ele alındığı öykülerden biri de "Eyyam Efendileri"dir. Öyküde kendilerince oluşturdukları demokrasi anlayışıyla siyaset yapan "Efendilerin" eleştirisi yer alır. Öykü, şu cümlelerle başlar**:**

Dört koltuk vardı odada, bir de camlı masa. Dört koltukta dört adet beyefendi vardı, bir de camlı masada. Bir tek zaman vardı odada: mutlakıyet, meşrutiyet, cumhuriyet, demokrasi… Yani, mutmeşcumdem… Demcummeşmut… Cummeşmutdem… Yani, demokrasi vardı odada (1970: 55).

Bu ifadeler, ülkede mutlakiyetin, cumhuriyetin, meşrutiyetin ve demokrasinin birbiriyle karıştığını ve demokrasi algısının; bu rejimlerle birlikte anıldığını vurgular. Dört koltukta oturan beyefendilerin bulunduğu odanın dışında da özel arabaları bekler. Bu durum toplumdaki gelir adaletsizliğinin yanı sıra siyasi parti liderlerinin bu adaletsizliğe olan kayıtsızlığının bir göstergesidir.

Öyküde kendi aralarında neye "evet veya hayır" dediklerini bilmeyen demokrasi örtüsüne bürünmüş olan mutmeşcumdem, demcummeşmut ve cummeşmutdem hep bir ağızdan "Yaşasın Kral" diye bağırır. Bu, demokrasi anlayışına zıt olarak partilerin kendi menfaatlerinin ön gördüğü bir anlayışı demokrasi örtüsüne bürüdüklerinin göstergesidir. Odaya çekinerek giren genç adam ise öyküde sosyalizmin sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genç adamın odaya girdikten sonra camlı masadaki adamın ona, oraya geleceğini bildiklerini söylemesi dikkat çekicidir (1970: 57). Bu ifadeler, Marks'ın tarih anlayışındaki kapitalizmden sonra sosyalizmin kaçınılmaz olduğu fikrinin vurgusu şeklinde yorumlanabilir. Marks ve Engels, toplumların gelişimini tarihsel bir diyalektikle açıklar. Onlara göre toplum tarihinde belli aşamalar vardır. Bunlar: ilkel toplumlar, kölelik üzerine kurulmuş toplumlar,

feodalizm, kapitalizm, sosyalizm ve komünizmdir. Öyküde kapitalizmin pençesinde gösterilen parti liderlerinin sosyalizmi beklediklerini söylemeleri Marksizm'in tarih anlayışına işaret etmektedir. Eserdeki diğer öykülerden farklı olarak tamamen siyasi eleştirilerle dolu olan bu öyküde camlı masadaki adamın şu sözleri siyasi ve bürokratik çevrenin içinde bulunduğu kirli ve çarpık ilişkileri gözler önüne sermesi açısından dikkate değerdir: "-Toprak ağasını yanımıza almadan, fabrikatörü yanımıza almadan, eşrafı yanımıza almadan, (…) ithalatçıyı yanımıza almadan… nasıl yapabiliriz? (1970: 59).

Siyasi partilere yönelik eleştirilerinde Korkmazgil, siyasi partileri, içi boş ideolojik görünümlerinin arkasında bütün amaçlarının kazanç elde etmek olduğu ve yürüttükleri politikanın da bu doğrultuda şekillendiği noktasında ağır şekilde eleştirir.

1.4. Toplumda ağalık sisteminin ve işbirlikçilerinin eleştirisi

Korkmazgil, eserlerinde ağalık sitemini de eleştirmiştir. Sosyalist dünya görüşünü benimseyen sanatçı, halkın sömürülmesine karşıdır. Bu nedenle her fırsatta halkı sömüren, ezen, sistem ve zihniyetlere karşı eserlerinde savaş açar.

Korkmazgil, "İtin Ağası" adlı öyküsünde halkın ağa karşısındaki ezikliğine ve ağanın halkın eğitim hakkını sabote etmesine yer vermiştir.

Öykünün başında bir köy öğretmeninin ağa tarafından istenmemesi ve farklı bir yolla tehdit edilmesi yer alır. Öğretmen, evinin kapısında önce bir kedi ölüsü, ardından kesilmiş keçi kafası ve it kellesi görünce tedirgin olur ve muhtardan ağa tarafından istenmediğini öğrenir. Bunun üzerine başka bir köye giden öğretmen bir gün okula giderken Cemal Ağa'nın itinin okul kapısında uzandığını görür. İt bir türlü kapıdan kalkmaz. Öğretmenin, itin sahibine söylenmesini istemesi üzerine çocuklardan birinin; "O iti hökümet bilem kaldıramaz, öğretmenim!" (1970: 37) demesi, ağanın köyde ciddi bir hiyerarşik yapı oluşturduğunu ve bu yapıya hükümetin dahi müdahale edemeyeceğini ortaya koyar. Öğretmen, eline aldığı sopayla köpeği kovar. Köy, öğretmenin Cemal Ağa'nın itini dövdüğü dedikodusuyla çalkalanır. Birkaç gün sonra kaymakam tarafından ilçeye çağırılan öğretmene kaymakam, ağaya ve eşrafa saygılı olması ve Cemal Ağa'nın itine de eşeğine de dokunmaması gerektiğini (970: 40) söyler.

Bundan sonra öğretmen, başka bir köye atanır. Kaymakamın sözleriyle, ağalık sistemine bürokrasinin de riayet ettiğine ve ağaların bürokrasinin başında olanlarca sayıldığına vurgu yapılarak bürokrasi de sert bir şekilde eleştirilir.

1.5 Basının çürümüşlüğünün eleştirisi

Cumhuriyet döneminde mizah alanında birçok dergi ve gazete karşımıza çıkar. Cumhuriyet tarihinin en uzun ömürlü mizah dergisi *Akbaba'dır. Akbaba,* aralıklarla da olsa 1977 yılına kadar yayın hayatını sürdüren bir dergidir (Cantek, Gönenç 2017: 12). Dergi, uzun ömürlü oluşunu siyasi iktidarlarla kurduğu yakın ilişkilere borçludur. Cantek ve Gönenç, *Akbaba* dergisinin muhalefet partilerini eleştirmesiyle iktidar partilerinden maddi kazanım elde ettiğini

söyler ve eklerler: "bu kazanımlarını 1923-1950 döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nden (CHP), 1950 sonrasında Demokrat Parti'den (DP) elde etmiş, iktidar değişiminde daha önce yandaş olduğu partiyi bu kez eleştirmeye başlamıştır" (Cantek, Gönenç, 2017: 12).

Cumhuriyet döneminin mizah alanında en önemli gazetelerinden biri ise *Markopaşa'*dır. Dönemi içerinde siyasi iktidarların hedefi haline gelen *Markopaşa,* "farklı siyasal grupların hedefi haline gelen bir yayındır" (Cantek 2015: 14). Dönemi içinde gerek CHP, gerek DP'yi eleştirmesi *Markopaşa'*nın sonunu getirmiştir. Her ne kadar *Markopaşa* farklı isimlerle çıkmayı denemişse de başarı elde edememiştir. Gazetenin yöneticilerinden olan Aziz Nesin, 1962'de *Zübük* adlı bir mizah gazetesini yayın hayatına kazandırmıştır.

Korkmazgil, 1960'lı yıllarda Aziz Nesin'in *Zübük* gazetesinde mizah öykü ve fıkra yazıları yazar. Bu öykü ve yazılarında başta siyasi iktidar olmak üzere halkın aksayan yönlerini de eleştirir. Çeşitli gazete ve dergilerde de çalışan Korkmazgil (*Akis, Forum)* basın sektöründeki çarpıklıkları da yakından görme fırsatı yakalar. Öykülerinde de ülkede basındaki çürümüşlük ve ahlaksızlığı, sert eleştirilerinin odağına oturtur.

"Cuk Oturmuş Kerata!", gazete imtiyaz sahiplerinin gazetelerini sattırmak ve kazanç elde etmek için başvurdukları riyakarlık ve çirkefliğin eleştirisini içerir. Necmettin Cevher'i ziyarete giden avukat arkadaşı, kendi hitabıyla, Necmi Bey'i odasında gazete çalışanlarıyla konuşurken bulur. Necmi Bey, *Hamle* gazetesinde Köşemden bölümüne yazılar yazmaktadır. Gelen avukat arkadaşına, o günkü gazeteyi uzatarak yazdığı yazıyı okutur. Yazı; Necmi Bey'in daha önce yazdığı bir yazıya, *Hakikate Işık* gazetesinin bir eleştiri yazısına cevaben kaleme alınmıştır. Necmi Bey ise, *Hakikate Işık* gazetesinin bu yazısına *Hamle* gazetesinin Köşemden bölümünde cevap vermektedir (1970: 145). Necmi Bey, bu yazıları arkadaşına okuttuktan sonra, başka gazete ve dergilerde de kendisine yönelik tehdit yazıları kaleme alındığını söyler (1970: 147).

Sıkı sıkıya sol görüşe bağlı görünen Necmi Bey'in yazdığı gazetenin patronu, gazetenin başyazılarında sol görüşe karşı sağcı yazılar yazmaktadır. Bu durum, Necmi Bey'in avukat arkadaşını düşündürse de o, üzerinde durmaz. Bu ziyaretinden bir hafta sonra Avukat'ı, Necmi Bey'in eşi Nahide Hanım ziyaret eder. Necmi Bey'den boşanmak istediğini söyleyen Nahide Hanım, bunun sebebini şöyle açıklar:

Hamle gazetesindeki Köşemden sütununa solcu, sözümona solcu, yazılar yazar; hemen arkasından, Hamle'nin başyazısını yazar. O bitince bu sefer, Hakikate Işık gazetesinde, Hamle'deki kendi köşesine cevap yazar. Aksiseda dergisinde, hem Hamle'deki kendi yazısına, hem de Hakikate Işık yazısına cevap verir. Fırsat bulursa Vurgun dergisine, yine Hamle'deki kendi yazısına çatan yazılar yazar. Birinde solcudur, birinde sağcı" (1970:151).

Nadide Hanım, Necmi Bey'in bu riyakârlığına daha fazla dayanamayacağı için boşanmak istemektedir.

Korkmazgil, burada gazete imtiyaz sahiplerinin bütün derdinin, gazetelerine dikkatleri çekerek, onları sattırmak olduğuna vurgu yapar. Ancak yazarın asıl eleştirdiği şey, ideolojik dünya görüşlerinin sadece kazanç elde etmek için benimsenir görünmesidir. Bu da ideolojik bir dünya görüşü olmayan, var olan ideolojik yaklaşımları kazanç için kullanan, gazete sahibi Necmi Bey ile ortaya konulur.

1.6. Halkın sömürüyü kanıksamasının eleştirisi

Korkmazgil, halkın içinde bulunduğu kötü koşulları, her fırsatta eserlerine konu edinir. Bunu yaparken de halkı yüceltme yoluna gitmez. Halkı olduğu gibi kabul etmeyen sanatçı onu "uyandırıp değiştirmeğe uğraşır. Bunun için, gerekirse eleştiriye bile başvurur" (Bezirci, 1971: 142-143). Eserlerinde halkı bilinçlendirme ve yanlışlara karşı uyandırma amacı güden sanatçı, özgür ve refah içinde bir halk hayal etmektedir. Bu nedenle halkın ezilmesi ve sömürülmesine karşıdır. Halkın sömürü ve ezikliği kabul edip kanıksamasını ağır bir dille eleştiren Korkmazgil, buna "Koca Şehrin Belâlısı" adlı öyküsünde de yer verir.

"Koca Şehrin Belâlısı", toplumsal bir olay üzerinden siyasi eleştiriler içerir. Şehrin Belâlısı, Allahsız Osman lakaplı, kısa boylu ve ayağı topal bir adamdır. Bütün şehir bu adamdan korkmaktadır. Ünü hemen herkese yayılan Allahsız Osman, istediği adamdan haraç alır, kimse de sesini çıkaramaz. Şehre gelen Ressam'a, Allahsız Osman'ın ünü anlatılır. Bir gün Ressam, gittiği kahvede Allahsız Osman'la karşılaşır. Osman, Ressam'dan haraç almak ister. Zar zor geçimini sağlayan Ressam'ın tepesi atar. Ressam; "Garipliğim, işsizliğim, parasızlığım, sosyal adaletsizliğim, bırakılmışlığım, sabahtan akşama açlığım geldi gözlerimin önüne" (1970:b 130) ifadeleriyle ortaya konulan ruh haliyle Allahsız'ı döver. Ressam'ın bu ruh hali ifadesiyle halkın içinde bulunduğu durumun özetini veren Korkmazgil, Ressamla, halkın durumunun eş olduğunu da anlatmak istemektedir. Allahsız Osman'ı döven Ressam, halkın gözünde bir anda kahraman olur.

Bu olaydan iki ay sonra bir genç tarafından yolu kesilen Ressam'a genç adam, zavallı, topal ve babayiğit Allahsız Osman'ı nasıl döversin diyerek onu döver. Allahsız'ı dövdüğü için genç adamdan dayak yiyen Ressam, bir şehrin belâlısız yapamayacağını anlayarak şehri terk eder. Öyküde halkın sömürüden kurtulmaya alışamayacağının eleştirisi yer alır. Öykü halkın sömürüldüğünün ortaya konulmasıyla siyasal bir eleştiri içerirken; bu sömürüye koşulsuz boyun eğen hatta sömürüyü kanıksayan halkın durumuyla toplumsal bir eleştiri barındırır.

1.7. Toplumun birbirine yabancılaşmasının eleştirisi

Marksizm'in, üretim ilişkileri içinde ele aldığı konulardan biri de yabancılaşmadır. Karl Marks, yabancılaşmayı ekonomik yapıyla, dini inançla ve devlet eleştirisinden doğan politik yabancılaşmayla açıklar. Marks'ın üç farklı alanla açıkladığı yabancılaşma aslında birbiriyle bağlantılıdır. Temelde üretim koşullarının sonucu olarak ortaya çıkan bu yabancılaşma Marks'a göre şöyle ifade edilir: "sınıf bilincini elde edemeyen toplumsal yığınlar gerektiğinde kendi değer yargılarının/kültürel kalıplarının kölesi halini alabilirler. Kendi sınıfsal bilincinden uzaklaşıldığı oranda egemen düzenin sınıfsal bilinci ya da düşünce tarzı kabul edilecektir" (Marks, 2014: 66).

Marks'ın ifadeleri kendi sınıfsal bilincinden uzaklaşan insanların, kapitalist düzende egemen olan sınıfın kölesi haline geldiğini ileri sürer. Korkmazgil öykülerinde, Türkiye'de egemen güç olarak emperyalist Batı ülkeleri ve Amerika'yı görür. Marks'ın ileri sürdüğü yabancılaşmayı da yazar, insanların kendi kültür ve toplumundan uzaklaşarak Batı'yı örnek alıp Batı kültürünü benimsemeye çabalaması olarak ele alır. Bu durumun işlendiği öykülerden biri "Operada Bir Vatandaş"tır.

"Operada Bir Vatandaş"ta Mustafa adlı bir köylünün çalıştığı işyerinin sahibiyle operaya gitmesi ve burada yaşadıklarını bir mektupla arkadaşı Rıza'ya -Irıza- iletmesi yer alır. Mustafa, gittiği tiyatroyu, köy temsilleri gibi düşünür ve kadınların, sahnede göbek atarak erkekleri eğlendireceklerini sanır.

Oynanan oyundan Mustafa, hiçbir şey anlamaz. Mustafa, oyuncuların giydikleri köylü kıyafetlerinden onları, köylü zannetmiş ve operaya gelenlerin köylü insanlarıyla alay ettiğini düşünmüştür. Bu düşünce, köylü ile kentli arasındaki uzaklığın köylü tarafından kabul edişinin ifadesi olarak görülebilir. Mustafa, opera sonunda oyunu beğenmediğini ve böyle tiyatro olamayacağını söyler. Seyircilerden bazıları Mustafa'nın bu yorumlarına karşılık tepki gösterir. Mustafa, mektubunda Rıza'ya devletin tiyatrosundan hiçbir şey anlamadığını; ancak tiyatroya gelen kadınları seyretmek için bir daha gelmek istediğini söyler. Mustafa'nın bu ifadeleri köylü ile kentli arasındaki uçurumu ortaya koyması açısından dikkate değerdir. Korkmazgil öyküsünde, kentlinin köylüye yabancılığını da eleştirmiştir.

Korkmazgil, insanların birbirine ve kendilerine yabancılaşmasında üretim koşullarının sonucu olarak ortaya çıkan kapitalist sistemin dayattığı yabancı hayranlığına da dikkati çeker.

Sonuç

Mizah, içinde uyumsuzluk ve karşıtlıklar barındıran bu nedenle gülmenin farklı şekilleriyle karşımıza çıkan bir türdür. Bir mizah ürünü, kimi okuru kahkahalara boğarken; kimini hafifçe gülümsetir ya da tedirgin eder bir nitelik taşır. Çünkü mizah, var olan bir sistemi alt üst etmeye yönelik bir "görev" de üstlenir. Türk edebiyatında sistemi hedef alan ve "görevci" bir işlev üstlenen mizahla Cumhuriyet döneminde karşılaşılır. Özellikle 1933'ten sonra CHP'nin baskıcı politikaları "görevci mizah"ın yükselişine zemin hazırlamıştır. Bu tarihlerden sonra mizahın eleştiri okları, yoğun olarak siyasi iktidara yöneliktir. Mizah öykülerinde bu noktadaki eleştirileriyle dikkatleri üzerine çeken sanatçılardan biri Korkmazgil'dir. Korkmazgil, Marksist dünya görüşünü benimsemiş ve eleştirilerini de çoğunlukla bu zeminde ortaya koymuştur.

Toplumcu gerçekçi sanatçıların ortak yönlerinden biri, sosyalist düzenin kurulması hayaline sahip olmalarıdır. Toplumcu gerçekçi bir sanatçı olarak Korkmazgil'in öykülerinde, siyasi eleştirilerle iktidarın zedelenip yıkılmasıyla sosyalist düzenin kurulması isteği okunmaktadır. Bu bağlamda Korkmazgil'in öykülerinde siyasi partiler, iktidar sahipleri, ideolojik dünya görüşlerinin çürümüşlüğü, eleştiri oklarının hedefini oluşturur. Eleştirilerinde Marksist bakış açısını esas alan Korkmazgil, siyasi duruşunu bütün yönleriyle öykülerinde okura aksettirir.

Siyasi partiler ve iktidar sahipleri; iktidarı ellerinde bulundurmak için girdikleri illegal yollar ve dalaverelerle, toplumdaki insanların durumlarına olan kayıtsızlıklarıyla, para ve güç hırslarıyla ele alınarak eleştirilirler. Ülkedeki yanlış demokrasi algısı, siyasete atılanların siyasi yetersizlikleri ve ahlaksız kimlikleri, eleştirilerin odağını oluşturur. Ülkedeki bürokrasinin ağalık sitemine olan yaklaşımı, toplumdaki gelir adaletsizliği, para ve güç için kullanılan ideolojik dünya görüşleri, dolandırıcılık, Amerikan emperyalizmi ve halkın buna olan tepkisizliği, öykülerde eleştirilen diğer hususlardır.

Korkmazgil'in, *Made in Turkey'*de "görevci/yararcı" bir mizah anlayışıyla toplumu uyarmak, uyandırmak, bilgilendirmek ve değiştirmek amacı güttüğü söylenebilir. Bu yönüyle öyküler okurda kahkahadan ziyade, hafif gülümsetme ve çoğunlukla tedirgin etme özelliği taşır. Bu da öykülere yüklenen işlevden kaynaklanmaktadır.

Kaynaklar

Aydın, M. (2014). *Hasan Hüseyin Korkmazgil, yaşamı sanatı.* 1. Basım, Ocak: İlkim Ozan.

Bezirci, A. (1971). *On şair on şiir.* 1. Basım, Şubat: May.

Belge, M. (2011). *Tarihten güncelliğe.* 4. Basım, İstanbul: İletişim.

Cantek, L. Gönenç, L.(2017). *Muhalefet defteri.* 1. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi.

Cantek, L. (2015). *Markopaşa.* 2. Baskı, İstanbul: İletişim.

Eagleton, T. (2012). *Marksizm ve edebiyat eleştirisi.* U. Özmakas (Çev.) 1. Baskı İstanbul: İletişim.

Eşitgin, D. (2015). Hayriye Ünal ile söyleşi. *Türk Dili,* S.762, Haziran, s.53.

Güler, M. (2007). Rıfat Ilgaz'ın öykülerindeki mizah. *Rıfat Ilgaz Sempozyumu 10-12 Mayıs 2006.* 1. Baskı, Ekim, İstanbul: Çınar.

Hasan Hüseyin, (1981). Politikacının kökeni. *Yeni Olgu, 4-5* Temmuz-Ağustos, 17.

Kaba, F. (2016). Mizah, yazınsal mizah ve Jacques Prevert şiiri. *Batı edebiyatında mizah.* Ş. Sivrioğlu ve başk. (Ed.) 1.Baskı: Kriter, 159.

Karakale, F. (2016). Kahkaha kralı Averçenko'dan Lenin'e dostça bir tavsiye. *Batı edebiyatında mizah.* Ş. Sivrioğlu ve başk. (Ed.) 1.Baskı: Kriter, 183.

Marx, Engels, Lenin (2008). *Kadın ve aile.* A. Gelen (Çev.) 1. Baskı Ekim Ankara: Sol.

Marx, K. Engels F. (2013). *Komünist manifesto.* N.Satlıgan (Çev.) 1. Basım, Mart: Yordam.

Marx, K. (2014). *Karl Marx& das kapital.* F. Saatçıoğlu & M. Ukray (Haz.) Eylül, İstanbul: E-Kitap.

Nesin, A. (2001). *Cumhuriyet dönemi Türk mizahı.* Ekim: Adam.

Öngören, F. (1983). *Türk mizah ve hicvi.* 4. Baskı: Türkiye İş Bankası.

Özcan, Ö. (2002). *Türk edebiyatında hiciv ve mizah.* İstanbul: İnkılâp.

Yücebaş, H. (2004). *Türk mizahçıları.* 1. Baskı: Mayıs, L&M .

Zamir, Y. (2009). *Marks gerçekte ne dedi.* 2. Basım, İstanbul: Alev.